

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 330.341:330.322

DOI: 10.37332/2309-1533.2020.1-2.21

JEL Classification: E 22, G 30, Q 14

Волощук К.Б.,
*д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,*
Волощук В.Р.,
*канд. екон. наук, керівник навчально-методичного
центру забезпечення якості вищої освіти,
Подільський державний аграрно-технічний університет,*
Кацан А.М.,
*канд. екон. наук, начальник відділення,
Хмельницька філія АТ «Укресімбанк»*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Voloschuk K.B.,
*dr.sc.(econ.), professor, head at the department of
economics, business, trade and exchange activities,*
Voloshchuk V.R.,
*cand.sc.(econ.), head of educational and methodological
center for quality assurance of higher education,
State Agrarian and Engineering University in Podilia,*
Katsan A.M.,
*cand.sc.(econ.), head at the department of
Khmelnitsky branch of JSC "Ukreximbank"*

INVESTMENT ATTRACTIVENESS AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Постановка проблеми. Ринкові умови господарювання потребують своєчасного забезпечення та підтримання економічного зростання, результативної модернізації, підвищення ефективності сільського господарства, обумовлюються можливостями забезпечення агропромислових товаровиробників у відповідних обсягах інвестиційних ресурсів. Сукупність структурних якісних і кількісних змін, які відбуваються на підприємствах, призводять до переходу у новий якісний стан.

Розвиток підприємств потребує спрямованих дій та заходів втілення відповідних змін протягом довготривалого часу. Інвестиційна привабливість виступає передумовою ефективного розвитку агропромислових підприємств, сприяє зростанню обсягів виробництва, збільшенню ресурсного потенціалу, результативності і зміцненню продовольчої безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність інвестиційного забезпечення вчені характеризують з різних позицій. С. В. Параконний інвестиційне забезпечення розуміє як вкладання майнових і інтелектуальних цінностей в підприємництво та різні види економічної діяльності, в результаті яких створюється дохід чи досягається соціальний ефект [1].

Деякі вчені розглядають дане поняття як сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу [2].

Водночас, трактування даного поняття знайшло відображення в економіці не тільки на мікрорівні, а й на мезорівні – це сукупні дії підприємницьких структур й органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу для забезпечення інноваційного розвитку регіону [3].

Кісіль М. І. вважає, що проблему інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства слід розв'язувати на основі активної аграрної політики, стратегічними завданнями якої мають бути активізація інвестиційної діяльності виробників за рахунок власних і залучених коштів, надання їм, насамперед дрібним, бюджетної підтримки, а також застосування системи інших заходів [4, с. 81].

Економічна категорія «інвестиційне забезпечення», як зазначають вчені, відображає багатоаспектні організаційно-економічні умови, засоби, заходи та економічні взаємовідносини, що проявляються в процесі руху вартості, авансованої у капітал з метою формування, нагромадження і використання інвестиційних ресурсів для розвитку аграрно-промислового виробництва й людини – головної продуктивної сили суспільства [5]. Даний підхід передбачає необхідність взаємозв'язку з формуванням використання людського капіталу і розвитку аграрно-промислового виробництва та його інвестиційного забезпечення і привабливості.

Інвестиційна привабливість суб'єктів господарювання, а також напрями її підвищення є предметом вивчення багатьох науковців [4; 5]. Проте нині не існує єдиної думки щодо суті цього поняття. Дослідження теоретичних засад інвестиційної привабливості та можливості розвитку агропромислових підприємств викликає потребу поглиблення трактування сутності поняття та необхідності продовження наукових розвідок за даною проблематикою.

Постановка завдання. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування сутності інвестиційної привабливості, аналіз тенденцій і визначення можливостей подальшого розвитку агропромислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиції представляють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного чи позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності.

Інвестиції включають вкладення і використання ресурсів, сконцентрованих для отримання доходів та сприяння приросту капітального майна [6, с. 17-18].

Дж. М. Кейнс трактує інвестиції як «поточний приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності даного періоду» або як «ту частину доходу за попередній період, яка не була використана для споживання» [7, с. 64].

П. Самуельсон відзначає, що інвестиціями багато людей мають на увазі, коли купують земельні ділянки, цінні папери або іншу приватну власність. В економіці – це фінансові операції або зміни в портфелях власників, бо одна особа купує, а інша продає. Інвестиції мають місце лише тоді, коли створюється реальний капітал [8].

Таким чином, теоретичне обґрунтування інвестування розвитку полягає у взаємозв'язку і взаємообумовленості трьох груп показників та характеристик – кількісних, якісних і структурних, а досягти цього можна лише на основі впровадження нових технологій і нових видів продуктів, що потребує здійснення відповідних капіталовкладень та інвестицій.

Концепції орієнтовані на інвестування розвитку, випереджуючого зміни економічного середовища, а управління стає предметом вдосконалення регулярних спрямованих дій. Узагальнення вітчизняних та іноземних наукових підходів дозволило виокремити трактування поняття «інвестування розвитку підприємств», а також виділити його характерні складові (рис. 1).

На підставі ретельного вивчення існуючих підходів до трактування даного поняття, сформульоване авторське визначення сутності інвестування розвитку агропромислових підприємств, яке, на відміну від існуючих, розглядається як система дій із залучення реальних та потенційних внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів, джерел, важелів і заходів з урахуванням інституціонального і факторного впливу на заданий перебіг інвестиційних процесів у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі, що призводить до якісних, кількісних і структурних змін виробничо-економічної діяльності агропромислових підприємств на інноваційній основі, досягнення високої результативності в разі координації та об'єднання зусиль підприємницьких структур й органів державної влади та місцевого самоврядування, вирішення проблем і означення пріоритетів інвестування за характером стратегічної спрямованості.

У сучасному менеджменті розповсюдження знайшли концепції безперервного вдосконалення діяльності підприємств, що спонукає окремо зазначити безперервність процесу розвитку. Загалом об'єкти управління (ресурси) підлягають змінам, тоді як ефект повинен проявлятися значно швидше та призводити до виникнення і реалізації нових можливостей і здатностей підприємства.

На практиці інвестування здійснюється шляхом проведення інвестиційної діяльності підприємств, яка виступає самостійним видом господарювання та важливою формою реалізації економічних інтересів зацікавлених сторін. Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

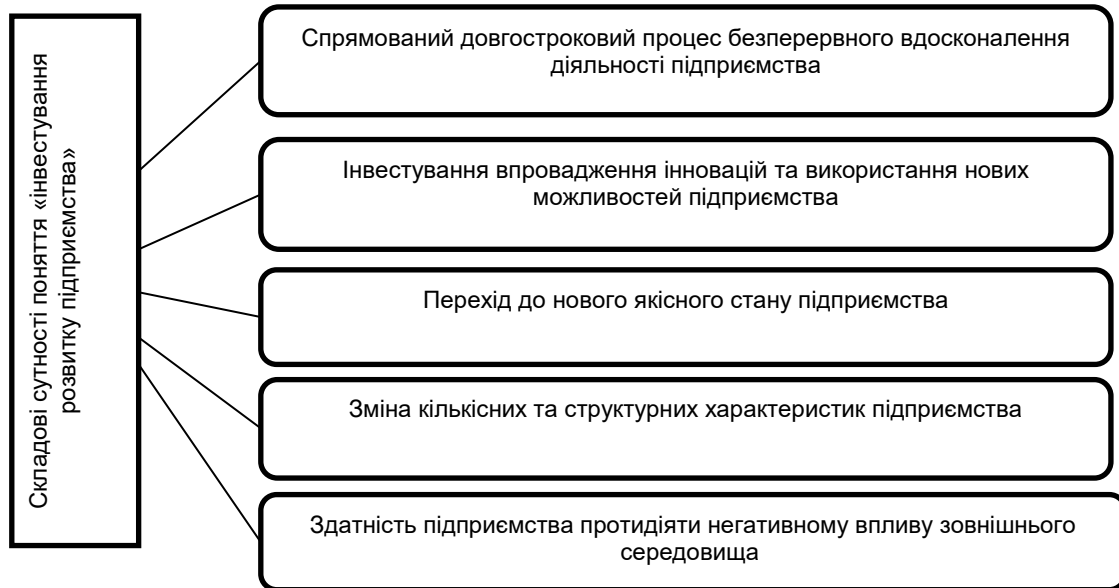

Рис. 1. Складові сутності поняття «інвестування розвитку підприємства»

Джерело: розроблено на основі [9–12]

Вкладення коштів для будь-якого інвестора є досить ризиковою діяльністю. З метою зменшення інвестиційного ризику інвестори всебічно вивчають потенційні об'єкти для інвестування, в т. ч. і з погляду макроекономічних показників регіону та держави в цілому. Існує близько сорока найбільш репрезентативних глобальних індексів, що надають об'єктивну оцінку розвитку економік тих чи інших країн. Однак досить часто позиція України в цих рейтингах має не досить привабливу оцінку. Ця обставина дає підстави деяким фахівцям стверджувати про необ'єктивність, заангажованість та несвоєчасність таких оцінок.

Серед світових найбільш відомих та впливових рейтингів економічного розвитку, в тому числі інвестиційної привабливості, є рейтинги International Business Compass, Investment Climate Survey, The Global Competitiveness Index, а також дослідження рейтингових агентств Institutional Investor, Euromoney, Moody's Investors Service, UNCTAD, Heritage Foundation, Business Environment Risk Intelligence (BERI) та ін.

В нашій країні питання інвестиційної привабливості досліджує European Business Association (EBA), що була заснована в 1999 р. за підтримки Європейської Комісії в Україні. Індекс інвестиційної привабливості EBA визначається на підставі експертних оцінок перших осіб компаній-членів Асоціації та розраховується декілька разів на рік. На рис. 2 представлено значення Індексу протягом 2010–2018 рр.

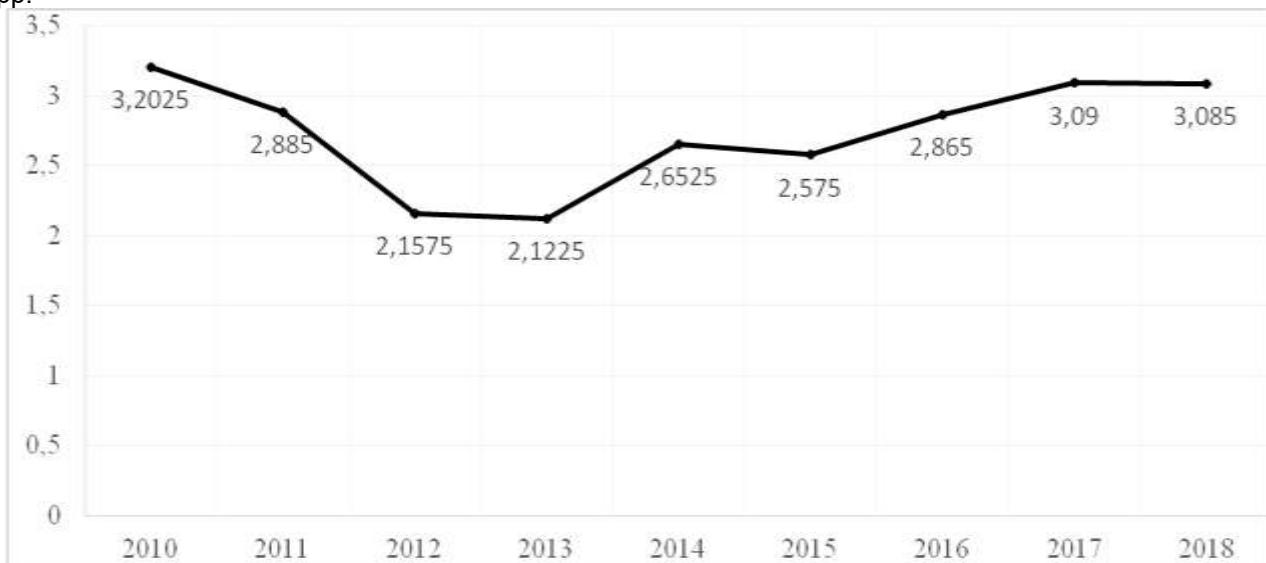

Рис. 2. Індекс інвестиційної привабливості EBA України

Джерело: побудовано за даними [12]

Як видно із даних рис. 2, індекс інвестиційної привабливості України в 2018 р. помітно зріс у порівнянні з 2013 р. і становив 3,085 балів за 5-бальною шкалою. Останній раз позначка індексу перетинала рубіж у 3 бали наприкінці 2010 р. та у 2017-2018 р.р. Отже, за результатами можна стверджувати про незначну позитивну динаміку зміни індексу, а також відповідно інвестиційної привабливості.

Не менш важливою для потенційних інвесторів є оцінка інвестиційної привабливості України, що періодично робить фінансове видавництво Великої Британії Institutional Investor. Рейтинг Institutional Investor складається експертами провідних світових банків і досліджує параметри та аспекти кредитоспроможності країн, до яких входить й інвестиційна привабливість.

На думку експертів Institutional Investor, Україна є найбільш популярним та привабливим варіантом для здійснення інвестицій в регіоні EMEA (Європа, Близький Схід та Африка). 32% експертів відзначило Україну (а саме українське сільське господарство) пріоритетним напрямом для інвестування. Серед найбільш привабливих факторів такого рішення було визначено кадровий потенціал українських агропромислових підприємств та орієнтацію на експорт продукції та сировини.

Найбільшими та найвпливовішими рейтинговими агентствами світу залишаються агентства: Fitch Ratings, Standard&Poor's, Moody's Investors Service та Rating and Investment Information Inc. Їхні дослідження направлені на вивчення довгострокової та короткострокової здатності країн-позичальників дотримуватися своїх боргових зобов'язань. Рейтинг Doing Business складає Світовий банк за підсумками дослідження стану реформ у кожній країні за 10 ключовими показниками. Це дуже важливий фактор для інвесторів при ухваленні рішення про інвестування в економіку країни.

Таким чином, проаналізувавши рейтингові позиції України в міжнародних дослідженнях економічного розвитку країн, можна зауважити, що позиції України в міжнародних економічних рейтингах залишаються досить слабкими. Навіть серед країн Східної Європи наша країна займає далеко не найкращі позиції. Однак, разом з тим, експерти рейтингів стверджують про наявність в Україні значного інвестиційного та людського потенціалу, ефективного використання якого може бути передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни у світових рейтингах. На нашу думку, глобальні міжнародні рейтинги потрібно сприймати лише як додаткові інструменти в прийнятті будь-яких спекулятивних рішень, особливо інвестиційних, на користь того чи іншого реципієнта.

На даний час найгострішою проблемою для іноземних інвесторів залишається захист своїх прав та можливість (легкість) ведення бізнесу. Тому зусилля держави слід також спрямувати на вирішення проблем в комерційній сфері та формування сприятливого бізнес-середовища. Реформи мають бути направлені на створення максимальної прозорості використання інвестиційних ресурсів, вибір ефективних інструментів податкового навантаження на бізнес, розвиток інвестиційно-привабливих сферах агробізнесу та технологій.

З економічної точки зору інвестиції в більшості випадків асоціюють як вкладення у створення, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння основного та оборотного капіталів, товарно-матеріальних запасів тому що їх зміни здебільшого залежать від руху капіталу.

Динаміку обсягів капітальних інвестицій підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності проаналізуємо на основі даних табл. 1.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності, млн грн

1	Роки	Капітальні інвестиції у матеріальні активи				Капітальні інвестиції у нематеріальні активи			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства	великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Усього	2010	55884,4	48240,0	20846,3	6419,8	3257,3	2193,5	343,1	91,6
	2013	98119,4	71380,7	38115,1	9145,8	5975,4	2744,3	652,0	138,4
	2014	84502,6	60237,4	27448,9	8604,0	2737,4	2973,7	484,9	77,5
	2015	85813,0	75364,3	35222,9	9607,8	13357,8	3036,5	683,6	160,0
	2016	103408,4	109196,9	59195,6	15822,7	5285,7	3839,2	742,1	194,1
	2017	131162,4	134760,5	78925,9	21848,6	8131,6	4607,6	1571,8	505,3
	2018	191374,7	163593,5	82459,8	22923,1	25903,4	6278,7	1505,4	489,3
Відношення 2018 р. до 2010 р.,%		в 3,4 раза	в 3,4 раза	в 3,9 раза	в 3,5 раза	в 8,0 раза	в 2,9 раза	в 4,4 раза	в 5,3 раза

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сільське, лісове та рибне господарство	2010	577,2	7906,5	1974,1	368,8	1,5	33,4	25,0	0,4
	2013	2236,7	10937,7	5403,6	1284,3	5,6	322,2	13,4	1,6
	2014	1681,7	10980,1	5845,1	1531,4	30,1	40,4	5,0	0,9
	2015	3764,9	15012,4	10842,2	2567,4	33,3	129,3	16,4	2,3
	2016	2637,6	25434,0	21976,6	6022,5	58,8	196,0	16,6	1,9
	2017	4258,7	32110,3	27106,9	6400,6	84,6	391,1	132,5	21,6
	2018	7638,8	33079,2	24535,4	6078,3	471,2	644,3	207,4	19,4
Відношення 2018 р. до 2010 р., %		в 13,2 раза	в 4,2 раза	в 12,4 раза	в 16,5 раза	в 314,1 раза	в 19,3 раза	в 8,3 раза	в 48,5 раза

Джерело: розраховано на основі [13]

Дані, наведені в табл. 1, свідчать про те, що обсяги капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи за аналізований період зросли у всіх за розмірами підприємств. Слід зауважити, що темпи їх росту у сільськогосподарські підприємства в рази вищі у порівнянні із загальними.

В результаті проведених досліджень встановлено, що на розвиток аграрної сфери впливає не лише обсяг інвестицій, а й сталість інвестиційних процесів та їхні якісні характеристики. Зокрема, міцним взаємозв'язком характеризуються показники сталості капітальних інвестицій, автономії джерел фінансування та розподілу залучених коштів в активах між оборотними і основними засобами, з одного боку, та показники сталості виробництва продукції сільського господарства – з другого. Це свідчить про необхідність збільшення обсягів інвестицій в аграрну сферу, потребу стабілізації джерел та оптимізації структури капіталу, забезпечення ефективного розподілу вкладень на формування активів аграрних товаровиробників за їх розмірами. Отже дані тенденції є цілком прийнятними, оскільки факт отримання прибутку дозволяє спрямовувати фінансові ресурси у капітальні інвестиції, а досягнення зазначеного результату залежить від стійкості фінансового стану підприємств.

У процесі трансформаційних змін більшість сільськогосподарських підприємств опинились у критичному стані через недосконалість системи організаційно-економічних та фінансово-кредитних механізмів господарювання. Тому актуальною є проблема забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку аграрних підприємств на основі обґрунтування перспективних напрямків їх діяльності, розробки відповідних заходів щодо посилення конкурентних позицій на ринку.

З метою забезпечення стабільного розвитку аграрних підприємств основними пріоритетами має стати реалізація внутрішніх чинників забезпечення ефективності виробництва, а саме: оптимізація розмірів землекористування, що дозволить більш раціонально та ефективно використовувати виробничий потенціал та сучасні інтенсивні агротехнології виробництва; диверсифікація виробничої діяльності відповідно до обґрунтованої спеціалізації на основі розробки оптимальної програми виробництва основних видів продукції; поглиблення інтеграційних процесів і кооперування діяльності та матеріально-технічного й технологічного забезпечення виробництва продукції.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами дослідження за аналізований період визначено тенденцію зростання обсягів капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи у всіх за розмірами підприємств. Слід зауважити, що темпи їх росту у сільськогосподарські підприємства в рази вищі у порівнянні із загальними. Встановлено, що на розвиток аграрної сфери впливає не лише обсяг інвестицій, а й сталість процесів та їхні якісні характеристики, зміни індексу і самої інвестиційної привабливості.

Вважаємо, що розвиток агропромислових підприємств можливий за рахунок переоцінки цінностей, запровадження ринку землі у встановлені терміни, перерозподілу ресурсів на користь інновацій, розгортання сучасних науково-технологічних систем, наукомістких галузей, впровадження прогресивних технологій, раціональне використання матеріальних, біологічних та нематеріальних активів.

Література

1. Параконний С. В. Напрями інвестиційного забезпечення розвитку економічного потенціалу підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля: наук. журнал.* 2011. № 11(153). Ч. 1. С. 51-58.
2. Капітанець Ю. О. Інвестиційне забезпечення фермерських господарств. *Інноваційна економіка.* 2010. № 5. С. 141-144.
3. Вахович І. М. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки.* 2011. № 1. С. 138-144.
4. Кісіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. *Вісник аграрної науки.* 2018. № 1. С. 78-82.

5. Коденська М. Ю. Мотиваційні чинники інвестиційного забезпечення розвитку аграрно-промислового виробництва. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 2. С. 62-66.
6. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Киев : Эльга-Н; Ника-центр, 2001. 432 с.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. Москва : «Прогресс», 1978. 496 с.
8. Самуэльсон П. Экономикс : в 2-х т. Москва : Алягон, 1993. Т. 2. 611 с.
9. Погорелов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27. Т. 1. С. 30-34.
10. Шубравська О. В. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект. *Економіка України*. 2012. № 1. С. 27-35.
11. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства». 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 190-194.
12. Україна в рейтингах: як змінювалися позиції країни в 2014-2019 роках. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/01/infografika/ekonomika/ukrayina-rejtynhax-yak-zminyuvalysya-pozycziyi-krayiny-2014-2019-rokax> (дата звернення: 05.01.2020).
13. Діяльність суб'єктів господарювання. 2018 р. : статистичний збірник / За ред. Кузнецової М. С. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 10.01.2020).

References

1. Parakonnyi, S.V. (2011), "Directions of investment support of development of economic potential of the enterprise", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia: nauk. zhurnal*, no. 11(153), Part 1, pp. 51-58.
2. Kapitanets, Yu.O. (2010), "Investment support for farms", *Innovatsiina ekonomika*, no. 5, pp. 141-144.
3. Vakhovych, I.M. (2011), "Conceptual principles of investment support for innovative development of the region", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1, pp. 138-144.
4. Kisil, M.I. (2018), "Investment support for agricultural development of Ukraine in the strategic perspective", *Visnyk ahrarynoi nauky*, no. 1, pp. 78-82.
5. Kodenska, M.Yu. (2013), "Motivational factors of investment support for the development of agro-industrial production", *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*, no. 2, pp. 62-66.
6. Blank, I.A. (2001), *Osnovy investitsionnogo menedzhmenta* [Fundamentals of investment management], Elga-N, Nika-tsentr, Kiev, Ukraine, 432 p.
7. Keynes, Dzh.M. (1978), *Obshchaia teoriia zaniatosti, protsenta i deneg* [General theory of employment, interest, and money], "Progress", Moscow, Russia, 496 p.
8. Samuelson, P. (1993), *Ekonomiks: v 2-kh t.* [Economics: in 2 vols.], Aliagon, Moscow, Russia, Vol. 2, 611 p.
9. Pohorielov, Yu.S. (2012), "Category of development and its explanatory basis", *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, Iss. 27, Vol. 1, pp. 30-34.
10. Shubravska, O.V. (2012), "Innovative development of the agrarian sector of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspect", *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 27-35.
11. Kyfiak, V. (2011), "Theoretical bases of definition of the category "enterprise development"", Iss. 8, Part 2, pp. 190-194.
12. "Ukraine in ratings: how the country's position changed in 2014-2019", available at: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/01/infografika/ekonomika/ukrayina-rejtynhax-yak-zminyuvalysya-pozycziyi-krayiny-2014-2019-rokax> (access date January 05, 2020).
13. Kuznetsova, M.S. (Ed.) (2019), *Activities of Business Entities 2018 : Statistical Collection*, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (access date January 10, 2020).

Стаття надійшла до редакції 30.01.2020 р.